

8. Yurchyshyn, V. V. (2007), Socio-economic problems and the future of Ukrainian villages and rural areas, *Ahroikom*, 1-2, 77.

УДК 621.31:332
JEL Classification Q48

Самойленко Інна

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту і адміністрування,
Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова,
м. Харків, Україна
E-mail: samoylbox@gmail.com

УПРАВЛІННЯ РИНКОМ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ В КОНТЕКСТІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

Samoylenko Inna

Cand. Sci. (Econ.), Assoc. Prof., Department of management and administration
O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Kharkiv, Ukraine
E-mail: samoylbox@gmail.com

ELECTRICITY MARKET MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF STATE ENERGY SECURITY

Анотація

Актуальність наукового дослідження полягає в обґрунтуванні організаційно-економічної моделі функціонування ринку електроенергії, яка базується на подальшому розвитку ринкових відносин в електроенергетиці як базовому сегменті економіки, визначає рівень життя населення й енергетичну безпеку та передбачає запровадження нової моделі взаємодії учасників ринку (енергокомпаній, органів регіонального управління та місцевого самоврядування) зі споживачами електроенергії.

Методи. Під час реалізації завдань дослідження застосовувався системний підхід (при розкритті суб'єктного складу (Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), виробники електроенергії, енергопостачальні компанії, споживачі), принципів та інструментарію державного регулювання ринку електроенергії).

Результати. Доведено, що подальший розвиток ринку електроенергії потребує заходів, спрямованих на посилення ролі регіональних органів управління в регулюванні відношень на ринку електроенергії; налагодження ефективних організаційно-правових механізмів взаємодії між центральними та регіональними органами управління, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарської діяльності та споживачами.

Перспективи. Удосконалено організаційно-економічну модель функціонування регіонального ринку електроенергії, яка, на відміну від існуючих підходів, базується на подальшому розвитку ринкових відносин в електроенергетиці як базовому сегменті регіональної економіки, враховує фактор якості електроенергії, що істотно впливає на економічні показники розвитку регіону,

виробництва, визначає рівень життя населення й енергетичну безпеку регіонів України та передбачає запровадження нової моделі взаємодії учасників ринку (енергокомпаній, органів регіонального управління та місцевого самоврядування) зі споживачами електроенергії. Практична значущість полягає в тому, що положення, висновки та пропозиції проведеного дослідження з управління ринком електроенергії в контексті енергетичної безпеки створюють основу подальшого вивчення останнього, можуть бути використані для вдосконалення чинного законодавства; подальшого розвитку організаційно-правової інфраструктури регіонального ринку електроенергії.

Ключові слова: енергетична безпека, ринок електроенергії, регіональне регулювання, регуляторний орган

Abstract

The **topicality** of the research consists in justification of organizational and economic model of electricity market functioning based on the further development of market relations in the electricity sector as the base of the economy, determines the standard of living and energy security, sets up a new model of market participants and electricity consumers interaction (the power companies, bodies of regional government and local authorities).

Methods. While the objectives of the study used a systematic approach (in the disclosure of the subject composition (National Commission for State Regulation in Energy and utilities (NKREKP), power producers, energy utilities, consumers), principles and tools of state regulation of the electricity market).

Results. It is proved that further development of electricity market requires measures aimed at strengthening the role of regional governments in regulating electricity market relations; establishing effective organizational and legal mechanisms of interaction between central and regional governments bodies, local authorities, business entities and consumers.

Prospects. Organizational-economic model of regional electricity market, which, in contrast to existing approaches, is based on further development of market relations in the electricity sector as the base of the regional economy, considers power quality factor that significantly affects the economic performance of the region & production, determines the standard of living and energy security of Ukraine's regions, sets up a new model of market participants and electricity consumers interaction (the power companies, bodies of regional government and local authorities). The practical significance is that the provisions, conclusions and recommendations of the study of electricity market management in the context of energy security form the basis for further study of the latter, can be used to improve existing legislation; for further development of the institutional and legal framework of the regional electricity market.

Keywords: energy security, electricity market, regional regulation, the regulatory authority.

Аннотация

Актуальность. Цель научного исследования заключается в обосновании организационно-экономической модели функционирования рынка электроэнергии, которая базируется на дальнейшем развитии рыночных отношений в электроэнергетике как базовом сегменте экономики, определяет уровень жизни населения и энергетическую безопасность и предусматривает внедрение новой модели взаимодействия участников рынка (энергокомпаний, органов регионального управления и местного самоуправления) с потребителями электроэнергии.

Методы. При реализации задач исследования применялся системный подход (при раскрытии субъектного состава (Национальная комиссия, осуществляющая государственное регулирование в сфере энергетики и коммунальных услуг (НКРЕКП), производители электроэнергии, энергоснабжающие компании, потребители), принципов и инструментария государственного регулирования рынка электроэнергии).

Результаты. Доказано, что дальнейшее развитие рынка электроэнергии требует мер, направленных на усиление роли региональных органов управления в регулировании отношений на рынке электроэнергии; налаживание эффективных организационно-правовых механизмов взаимодействия между центральными и региональными органами управления, органами местного самоуправления, субъектами хозяйственной деятельности и потребителями.

Перспективы. Усовершенствована организационно-экономическая модель функционирования регионального рынка электроэнергии, которая, в отличие от существующих подходов, базируется на дальнейшем развитии рыночных отношений в электроэнергетике как базовом сегменте региональной экономики, учитывает фактор качества электроэнергии, что существенно влияет на экономические показатели развития региона, производства, определяет уровень жизни населения и энергетической безопасности регионов Украины и предусматривает введение новой модели взаимодействия участников рынка (энергокомпаний, органов регионального управления и местного самоуправления) с потребителями электроэнергии. Практическая значимость заключается в том, что положения, выводы и предложения проведенного исследования по управлению рынком электроэнергии в контексте энергетической безопасности создают основу для дальнейшего изучения последнего, могут быть использованы для совершенствования действующего законодательства; дальнейшего развития организационно-правовой инфраструктуры регионального рынка электроэнергии.

Ключевые слова: энергетическая безопасность, рынок электроэнергии, региональное регулирование, регуляторный орган.

Актуальність. В умовах сучасних тенденцій світового розвитку одним із невідкладних завдань, яке стоїть перед світовим співтовариством, є вирішення проблеми одночасного досягнення енергетичної безпеки, економічного розвитку, скорочення масштабів бідності та охорони довкілля. Економічний розвиток країни безпосередньо залежить від своєчасності задоволення енергетичних потреб у ході забезпечення суспільної життєдіяльності. На сьогодні світове співтовариство переймається питаннями зниження залежності економіки країни від постачальників паливно-енергетичних ресурсів та підвищення ефективності їх використання. Дослідження функціонування енергетичних ринків доцільно проводити на всіх рівнях економіки – від глобального до загальнодержавного і навіть регіонального [1, с. 7].

У зв'язку з цим, в умовах енергетичної кризи, обмеженого ресурсного потенціалу та значного зростання цін на традиційні види органічного палива навіть у короткостроковій перспективі, ринок електроенергії слід розглядати як невід'ємний фактор сталого розвитку, як фактор ефективного господарювання та раціонального використання енергоресурсів, як фактор енергетичної безпеки та джерело підвищення рівня соціально-економічної складової національної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розробка науково обґрунтованих підходів до управління ринком електроенергії є складовою багатьох наукових досліджень. Зокрема енергетична галузь є об'єктом дослідження таких фахівців як: О.В. Долгальової [2], І. А. Франчука [3], які на перший план висувують вдосконалення системи державного регулювання ринку енергопостачання та формування інфраструктури ринку. Вченими Національного інституту стратегічних досліджень А. Щевцовим, М. Землянним, В. Вербинським, досліджено основні напрями та перспективи розвитку електроенергетичної галузі України. На їх думку, головними причинами, що заважають ефективному функціонуванню даної галузі можна визначити недосконалу систему державного управління та регулювання галузі, відсутність сприятливих умов для залучення інвестицій, недосконалість нормативно-законодавчого регулювання» [4, с. 82]. Розвиток законодавчого регулювання енергетичних відносин на погляд Мица Н.В. [5, с. 307] має здійснюватися «у напрямку активізації міжнародної

співпраці та укладення відповідних дво- та багатосторонніх міжнародних угод, які слід спрямувати на реалізацію цілей енергетичної стратегії України та забезпечення національних інтересів».

І безумовно, в центрі уваги сьогодні залишається світовий досвід організації ринку електроенергії. Так, важливою в даному аспекті є книга «Електроенергетика та охорона навколишнього середовища. Функціонування енергетики в сучасному світі» [6], де досліджується питання енергетичної безпеки, окреслюються правові та економічні аспекти функціонування енергетики і де справедливо визначається, що: «...забезпечення надійності електропостачання є найважливішим економічним завданням, оскільки аварійні порушення живлення споживачів призводять до значних економічних втрат». У той же час в економічній літературі існує обмежене коло досліджень з питань управління ринком електроенергії в контексті енергетичної безпеки країни.

Мета. Мета наукового дослідження полягає в обґрунтуванні організаційно-економічної моделі функціонування ринку електроенергії, яка базується на подальшому розвитку ринкових відносин в електроенергетиці як базовому сегменті економіки, визначає рівень життя населення й енергетичну безпеку та передбачає запровадження нової моделі взаємодії учасників ринку (енергокомпаній, органів регіонального управління та місцевого самоврядування) зі споживачами електроенергії.

Методи. Під час реалізації завдань дослідження застосовувався системний підхід (при розкритті суб'єктного складу (Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), виробники електроенергії, енергопостачальні компанії, споживачі), принципів та інструментарію державного регулювання ринку електроенергії).

Результати. Під енергетичною безпекою слід розуміти здатність держави в особі її органів управління забезпечити кінцевих споживачів енергією в необхідному обсязі та належної якості у звичайних умовах, а також під час дії дестабілізуючих факторів (надзвичайних ситуацій) внутрішнього чи зовнішнього характеру у межах гарантованого покриття мінімального обсягу найважливіших потреб країни, окремих її районів, міст, селищ чи об'єктів у паливно-енергетичних ресурсах [7].

Враховуючи комплексність та багатоаспектність поняття «енергетична безпека» доцільно детально дослідити його змістове навантаження та сферу застосування. У табл. 1 наведено сутнісний зміст цього поняття та його функціональні цілі, які найбільш частіше використовуються в науковій літературі та законодавчих актах.

Таблиця 1

Визначення сутності поняття «енергетична безпека»

Автор/Джерело	Сутність поняття
Шидловський А.К., Кавалко М.П. [8, С. 370]	Енергетична безпека як одна із найважливіших складових економічної безпеки проявляється, по-перше, як стан забезпечення держави паливно-енергетичними ресурсами, що гарантують її повноцінну життєдіяльність і, по-друге, як стан безпеки енергетичного комплексу та здатність енергетики забезпечити нормальне функціонування економіки, енергетичну незалежність країни. Політична і енергетична незалежність є взаємообумовленими.

Продовження табл. 1

Морозов В.В. [9, С. 28]	Енергетична безпека – це надійне і безперебійне забезпечення споживачів електричною і паливною енергією.
Денчев К. [10, С. 57]	Економічна безпека для країн-імпортерів – це передусім забезпечення надійності їх енергопостачання, диверсифікація джерел постачання енергоресурсів, забезпечення безпеки енергетичної інфраструктури, впровадження нових технологій для зниження залежності від імпорту енергоресурсів. Для країн-експортерів – це закріплення на стратегічних ринках за економічно вигідними цінами, забезпечення капіталу та фінансування інвестицій в інфраструктуру та розробку ресурсів.
Ж. Сапір [11]	Такі умови, при яких споживач має надійний доступ до необхідної йому енергії, а постачальник – до її споживачів.
Воропай М., Сендеров С. [12]	Стан захищеності громадян, суспільства держави, економіки від загроз дефіциту у забезпеченні їх потреб в енергії економічно доступними енергетичними ресурсами прийнятної якості, від загроз порушень безперебійності енергопостачання.
J.Lilliestam, A.Patt [13]	Проблема справедливого надання доступних, надійних, ефективних, екологічно безпечних, належним чином регульованих і соціально прийнятних енергетичних послуг.

Аналіз сформульованих поглядів показав, що в дослідників, які професійно займаються проблемою енергетичної безпеки відсутній єдиний підхід до визначення поняття «енергетична безпека». Одні автори приділяють увагу економічним аспектам енергетичної безпеки, інші розширюють зону дослідження на екологічну складову, але разом енергетична безпека розглядається як фактор захищеності інтересів суб'єктів економіки на енергетичному ринку.

Енергетична безпека – стан захищеності національних інтересів в енергетичній сфері, стан забезпечення економіки енергетичними ресурсами, стан безперервності поставок енергоносіїв для задоволення попиту.

Слід зазначити, що стан енергетичної безпеки узагальнено, за агрегованим паливно-енергетичним балансом, дослідити неможливо, це пов'язано з тим, що окремі паливно-енергетичні ресурси не є взаємозамінними, в зв'язку з цим, доцільно визначити видову енергетичну безпеку: за газовою, нафтовою, нафтопродуктовою, вугільною, електроенергетичною складовою. За електроенергетичною складовою фактором захищеності інтересів суб'єктів економіки виступає держава в особі її органів управління.

Метою державного регулювання в електроенергетиці є забезпечення балансу інтересів держави, суб'єктів електроенергетики та споживачів електроенергії, забезпечення впевненості інвесторів у стабільності правил здійснення підприємницької діяльності в електроенергетиці, посилення конкуренції між виробниками та між постачальниками електроенергії. Досягнення поставленої мети потребує комплексного підходу. Це розробка енергетичної політики та стратегії її реалізації, визначення основних принципів розвитку ринку електроенергії, вдосконалення системи управління та регулювання на ринку електроенергії.

Разом з тим, поряд із державним регулюванням, регуляторні функції якого покладено на Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП), за сучасних умов необхідно робити кроки щодо активізації регіонального і місцевого нагляду та регіонального регулювання на

ринку електроенергії.

З метою підвищення ефективності взаємодії суб'єктів енергетики та споживачів; підвищення якості обслуговування споживачів електроенергії; проведення моніторингу та аналізу, контролю процесів обслуговування споживачів, з метою вдосконалення організаційно-економічного механізму функціонування ринку електроенергії пропонується створити регуляторний орган в особі Регіональної комісії з роботи зі споживачами електроенергії (РК), який би здійснював регуляторну політику у сфері електроенергетики, основним завданням якої є підвищення задоволеності споживачів та прискорення соціально-економічного розвитку регіону. Основна мета діяльності Регіональної комісії – вироблення рішень, спрямованих на попередження та ліквідацію наслідків порушення електропостачання, розробка рекомендацій, пропозицій і вказівок щодо вдосконалення системи обслуговування споживачів, забезпечення координації діяльності територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, а також взаємодії з територіальними органами інших державних органів, у тому числі, територіальними органами національних комісій (органами державного регулювання у відповідній сфері).

Діяльність Регіональної комісії – вкрай необхідний організаційний механізм, оскільки дозволяє скоординувати дії, які спрямовано на запобігання порушень в галузі електропостачання або ліквідацію наслідків порушень якісного електропостачання. В рамках Регіональної комісії є можливість найбільш ефективно забезпечити виконання рішень, необхідних для управління попитом на електроенергію, наприклад, зміну режимів роботи промислових підприємств, перенесення вихідного дня, зміну графіку робочого часу; забезпечення управління різними видами резервів і ресурсів; запровадження цілодобової роботи персоналу на об'єктах електроенергетики і в споживачів, мобілізація оперативних виїзних бригад тощо.

Висновки і перспективи. Отже, підсумовуючи вищенаведені пропозиції, можна відзначити, що вироблення конкретних організаційних та економічних механізмів щодо управління ринком електроенергії в контексті енергетичної безпеки країни необхідно здійснювати на державному, регіональному та місцевому рівні. Крім Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг і є центральним органом виконавчої влади й діяльність якої зосереджена, в основному, на розв'язанні важливих внутрішніх і зовнішньо-енергетичних проблем, доцільно створити регіональний регуляторний орган. До його складу мають увійти представники регіональних мережевих і генеруючих компаній, компаній-постачальників, а також недержавних компаній, що надають послуги з постачання електроенергії споживачам, керівники служби безпеки цих компаній, представники регіональних органів управління, органів місцевого самоврядування, а також представники ділових асоціацій, громадських організацій захисту прав споживачів, науковці та ін.

Для реалізації запропонованого заходу необхідно здійснити такі практичні кроки:

- розробити Положення (тимчасове) про створення регіонального регуляторного органу;

- провести організаційно-правовий експеримент у двох регіонах України щодо запровадження нової інституційної схеми реалізації регіонального нагляду та

регулювання в електроенергетиці.

Окремо слід зупинитися на важливості тих чи інших складових енергетичної безпеки. На думку приходиться вираз «Жоден компонент національної безпеки не може повністю компенсувати відсутність іншого. Як для автодорожнього руху потрібні не лише авто й дороги, а й розгалужена інфраструктура (відповідні галузі промисловості, кадри, станції технічного обслуговування, ефективне впровадження правил дорожнього руху тощо), так само національна безпека не може зводитися лише до якогось одного фактора, наприклад військового» [14], теж саме можна сказати і про енергетичну безпеку, економічна сутність якої розкривається через стан захищеності інтересів економіки, досягнення балансу інтересів виробників енергії та енергетичних послуг, споживачів і держави, інтересів суспільства загалом. У зв'язку з цим свого подальшого дослідження потребує питання щодо застосування економічних методів управління ринком електроенергії, які б враховували, насамперед, економічні інтереси споживачів.

Список використаних джерел

1. Кизим М.О. Економічна безпека України у газовій сфері [Текст] / М.О. Кизим, О.В. Лелюк / Монографія.– Х.: ВД «ІНЖЕК», 2014. – 232 с.
2. Долгальова О.В. Державне регулювання електроенергетичної галузі України [Текст] / О.В. Долгальова // Науково-виробничий журнал Держава та регіон: Серія: Державне управління. – 2009. – № 3. – С. 33 – 37.
3. Франчук І. А. Державна політика розвитку енергетики в Україні: стан, тенденції, перспективи: монографія [Текст] / І.А. Франчук. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2008. – 356 с.
4. Щевцов А. Основні питання політики розвитку електроенергетичної галузі України. Аналітична доповідь [Текст] / А. Щевцов, М. Земляний, В. Вербинський. – Дніпропетровськ, 2011. – 89 с.
5. Мица Н.В. Важелі державного регулювання на ринку енергоресурсів [Текст] / Н.В. Мица // Всеукраїнський науково-виробничий журнал Інноваційна економіка. – 2012 [28]. – № 2. – С. 306 – 311.
6. Електроенергетика та охорона навколишнього середовища. Функціонування енергетики в сучасному світі [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://energetika.in.ua/ua/books/book-5/part-4/section-3>
7. Бараннік В.О. Економічна безпека держави та основні її складові: нові підходи до оцінки інтегрального рівня [Текст] / Матеріали І-ої Міжнародній науково-практичній конференції «Ділове та державне адміністрування» 27–29 квітня 2011 р., Луганськ – Слов'янськ. – Луганськ: ПП Ільков В.Г., 2011. – С. 205 – 211.
8. Паливно-енергетичний комплекс України на порозі третього тисячоліття; за заг. ред. А.К. Шидловського, М.П. Ковалка. – К.: УЕЗ, – 2001. – 398 с. – ISBN 966-7579-09-3
9. Морозов В.В. Стратегическое инновационное управление в электроэнергетике: монография [Текст] / В.В. Морозов. – М.: Альфа-М, 2004. – 280 с.
10. Денчев К. Мировая энергетическая безопасность: история и перспективы [Текст] / К. Денчев. – Новая и новейшая история. – 2010. – № 2. – С. 34 – 77.
11. Сапир Ж. Энергетическая безопасность как всеобщее благо [Електронний ресурс] / Ж.Сапир // Россия в глобальной политике. – Режим доступа: http://www.globalaffairs.ru/n_7780
12. Воропай Н.И. Энергетическая безопасность: сущность, основные проблемы, методы и результаты исследований [Електронний ресурс] / Н.И. Воропай, С.М. Сендеров // Открытый семинар «Экономические проблемы энергетического комплекса. – М.: Институт народнохозяйственного прогнозирования РАН, 2011. – 91 с. – Режим доступа: <http://www.ecfor.ru/pdf.php?id=seminar/energo/z119/>
13. Lilliestam Johan. Conceptualising Energy Security in the European Context [Електронний ресурс] / Johan Lilliestam, Anthony Patt // Smart Energy for European Platform .– Режим доступа: <http://www.>

sefep.eu/activities/publications-1/conceptualising%20energy%20security%20in%20Europe.pdf

14. Батюк В. Еволюція концепцій міжнародної і національної безпеки [Електронний ресурс] / «Спостерігач», №25, червень 1996 року. – Режим доступу: <http://www.ucipr.org.ua>.

References

1. Kyzym, M.O., Leljuk, O.V. (2014). Ekonomichna bezpeka Ukrainy u gazovij sferi [Economic security of Ukraine in the gas sphere]. Kharkiv, Ukraine: VD «INZHEK», 232.

2. Dolgalova, O.V. (2009). Derzhavne reguljuvannja elektroenergetychnoi' galuzi Ukraïny [State regulation of the electricity sector in Ukraine]. Naukovo-vyrobnychij zhurnal Derzhava ta region: Serija: Derzhavne upravlinnja, 3, 33 – 37.

3. Franchuk, I. A. (2008). Derzhavna polityka rozvytku energetyky v Ukraïni: stan, tendencii', perspektyvy: monografija [State policy of development of power in Ukraine: state, tendencies, prospects: monograph]. Doneck, Ukraine: TOV «Jugo-Vostok, Ltd», 356.

4. Shhevcov, A., Zemljanyj, M., Verbyns'kyj, V. (2011). Osnovni pytannja polityky rozvytku elektroenergetychnoi galuzi Ukrainy [Main policy issues of development of electrical power branch of Ukraine. analytical report]. Dnipropetrovs'k, Ukraine, 89.

5. Myca, N.V. (2012). Vazheli derzhavnogo reguljuvannja na rynku energoresursiv [Levers of state regulation in the market of energy resources]. Vseukrai'ns'kyj naukovo-vyrobnychij zhurnal Innovacijna ekonomika, 2, 306–311.

6. Power industry and environmental protection. Functioning of power in the modern world. Available at: <http://energetika.in.ua/ua/books/book-5/part-4/section-3/6/>

7. Barannik, V.O. (2011). Power industry and environmental protection. Functioning of power in the modern world. Materials I of the International scientific and practical conference "Business and State Administration", Luhansk: PP Ilkov V.H., Ukraine, 205–211.

8. Shydlovskiy, A.K. Kovalka, M.P. ed. (2001). Palyvno-energetychnyj kompleks Ukraïny na porozi tret'ogo tysjacholittja [Fuel and energy complex of Ukraine on a threshold of the third millennium]. Kiev: UEZ, 398.

9. Morozov, V.V. (2004). Strategycheskoe ynnovacyonnoe upravlenye v elektroenergetyke: monografija [Strategic Innovative management in power industry: monograph]. Moscow, Rossija, 280.

10. Denchev, K. (2010). Myrovaja energetycheskaja bezopasnost': ystoryja y perspektyvy [World energy security: history and prospects]. Novaja y novejs'haja ystoryja, 2, 34–77.

11. Sapyr, Zh. (2006). Energy security as general benefit. Available at: <http://www.globalaffairs.ru/n-7780>

12. Voropaj, N.Y., Senderov, S.M. Energy security: essence, main problems, methods and results of researches. Available at: <http://www.ecfor.ru/pdf.php?id=seminar/energo/z119/>

13. Lilliestam Johan, Anthony Patt. Conceptualising Energy Security in the European Context. Available at: <http://www.sefep.eu/activities/publications-1/conceptualising%20energy%20security%20in%20Europe.pdf>

14. Batjuk, V. Evolution of concepts of the international and national security. Available at: <http://www.ucipr.org.ua>.

